

ZBIGNIEW ANUSIK

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filozoficzno-Historyczny

ORCID: 0000-0002-5483-4970

Dwa ostatnie pokolenia Tęczyńskich herbu Topór. Kilka korekt i uzupełnień dotyczących genealogii rodu

Słowa kluczowe: Tęczyńscy herbu Topór, genealogia, magnateria polska przełomu XVI–XVII w., Rzeczpospolita XVI–XVII w., historiografia polska

Keywords: Tęczyńskis Topór coat of arms, genealogy, Polish magnates at the turn of 16th–17th century, Polish Commonwealth in 16th–17th century, Polish historiography

Tęczyńscy herbu Topór byli jednym z najznakomitszych możnowładczych, a następnie magnackich rodów małopolskich. Ich znaczenie wynikało m.in. z faktu, że osiągniętą na początku XIV w. pozycję polityczną, majątkową i społeczną potrafili utrzymać aż do śmierci ostatniego męskiego potomka rodziny w 1637 r. Jest sprawą oczywistą, że dzieje tego rodu od dawna przyciągały uwagę kolejnych pokoleń badaczy. Spośród najważniejszych opracowań poświęconych Tęczyńskim wymienić trzeba prace Abdona Kłodzińskiego i Janusza Kurtyki¹. Wspomnieć też wypada o tablicy genealogicznej rodu przygotowanej przez Włodzimierza Dworzaczka². Ustalenia tych badaczy (aczkolwiek różniące się w kilku szczegółach) stanowią do dziś ostatnie słowo nauki polskiej w kwestiach dotyczących genealogii interesującej nas rodziny. Zanim przejdziemy do omówienia zagadnień zasygnalizowanych w tytule niniejszego artykułu wypada odnotować, że przedmiotem naszego zainteresowania są dzieci i wnuki Andrzeja Tęczyńskiego (zm. 1588), wojewody krakowskiego i Zofii z Dembowskich herbu Jelita (zm. 1588), wojewodzianki bełskiej. Wspomniana tu para pozostawiła po sobie cztery córki — Agnieszkę, Katarzynę, Izabelę i Zofię oraz trzech synów — Gabriela, Andrzeja i Jana Magnusa. Dodajmy także, że Andrzej i Zofia z Dembowskich Tęczyńscy mieli również dwoje innych, nieznanych z imienia dzieci (syn i córka), zmarłych przed 1579 r. i pochowanych w kościele parafialnym w Kraśniku, gdzie zachował się ich wspólny pomnik³.

¹ KŁODZIŃSKI 1913, szp. 243–260; KURTYKA 1997; KURTYKA 1999.

² DWORZACZEK 1959, tabl. 94.

³ W kwestii dwojga nieznanych z imienia dzieci wojewody krakowskiego Andrzeja Tęczyńskiego vide: KOWALCZYK 1986, s. 263–274; KURTYKA 1999, s. 205.

Najstarszą córką Andrzeja i Zofii Tęczyńskich była Agnieszka, która przysła na świat 12 stycznia 1578 koło Kraśnika. 13 października 1594 poślubiła w Krakowie Mikołaja Firleja herbu Lewart (zm. 22 marca 1600), wojewodę krakowskiego. Miała z nim trójkę dzieci — syna Jana oraz córki Zofię i Krystynę. Po mężu przejęła dzierżawę wolbromską w województwie krakowskim, którą w 1616 r. scedowała na syna. Jako wdowa oddana była dewocji. W 1643 r. została tercjarką benedyktyńską. Ufundowała klasztor karmelitów bosych w Czernej oraz szpital w Bejskach, Rogowie i Iwanowicach (dobra te kupiła w 1635 r. od braci Stanisława i Andrzeja Morskich). Zmarła 16 czerwca 1644 w Rogowie. Jej pogrzeb odbył się z niebywałą pompą w Krakowie, po czym pochowano ją w klasztorze w Czernej, gdzie zachowała się inskrypcja informująca o jej śmierci w sześćdziesiątym szóstym roku życia⁴. W uzupełnieniu dodajmy, że Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa była też przez długie lata użytkowniczką dzierżawy przybysławickiej (Przybysławice, Wola Przybysławicka, Kąty) w województwie lubelskim, którą również odstąpiła z czasem synowi⁵. Warto może przy tej okazji zwrócić uwagę na pewne niejasności związane z datą śmierci Jana Firleja. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że zmarł on bezżennie i bezpotomnie w 1641 r. W rzeczywistości jednak musiał on umrzeć pod koniec 1640 r., gdyż 18 grudnia tego roku wojewodzina krakowska Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa zrezygnowała ze swoich praw dożywotnich do dzierżawy wolbromskiej (miasto Wolbrom i wsie Dłużec, Łobzów i Lgota) na rzecz siostrzeńca, Franciszka Hieronima Gostomskiego i jego żony Marianny z Gembickich. Trudno nawet wyobrazić sobie, by cesji tej królewskiej wojewodzina krakowska mogła dokonać za życia swojego jedyne go syna, dotychczasowego starosty wolbromskiego⁶.

Gwoli wyjaśnienia warto zaznaczyć, że małżonkowie Gostomscy nie zdołali jednak objąć w posiadanie Wolbromia z przyległościami. Pomimo poparcia ich sprawy przez kanclerza wielkiego koronnego Piotra Gembickiego, Władysław IV nadał bowiem dzierżawę wolbromską wojewodzie sandomierskiemu Krzysztofowi Ossolińskiemu, którego protegował jego brat przyrodni, podkanclerzy koronny Jerzy Ossoliński. Dodajmy także, że w ręce Krzysztofa Ossolińskiego trafiła również dzierżawa przybysławicka. Stało się to zapewne pod koniec 1641 r. Jeszcze 24 września tego roku, kiedy król nadawał wybraniectwo we wsi Przybysławice, nakazał przekazanie informacji o tym dzierżawcy wspomnianej królewskiej, wojewodzicowi krakowskiemu Janowi Firlejowi. Jak można przypuszczać, urzędnik dokonujący wpisu do ksiąg Metryki Koronnej nie wiedział jeszcze o tym, że Jan Firlej nie żyje, a dzierżawą ponownie zarządza jego matka. Kiedy jednak sprawa się

⁴ KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242–243; URBAN 1991, s. 93; LEPSZY 1948–1958, s. 17–18; GIL 1977, s. 114–125; WANAT 1981, s. 10–17; CHŁAPOWSKI 1984, s. 215; KURTYKA 1999, s. 208–209; ANK, CCI nr 241, s. 720–725 (akt nabycia przez Agnieszkę Firlejową klucza iwanowickiego).

⁵ *Rejestr* 1626, s. 15–16.

⁶ LEPSZY 1948–1958, s. 18; DWORZACZEK 1959, tabl. 126; AGAD, MK nr 186, k. 237r–238r (cesja dzierżawy wolbromskiej na Franciszka i Mariannę Gostomskich).

wyjaśniła (o śmierci wojewodzica wiedzieli przecież doskonale wszyscy zaangażowani w spór o Wolbrom), Przybysławice z przyległościami objął w posiadanie wojewoda sandomierski, potwierdzony źródłowo jako użytkownik tej królewskiej 18 marca 1643⁷. Uzupełnienia i sprostowania wymagają także podawane w literaturze przedmiotu informacje o córkach Agnieszki z Tęczyna Firlejowej. Nieprawdą jest, że obie wstąpiły do klasztoru benedyktynek w Chełmnie⁸. W rzeczywistości zakonnicą w Chełmnie była tylko starsza z wojewodzianek — Zofia (w zakonie Izabela), która nowicjat odbyła w 1611 r., a śluby zakonne złożyła w roku następnym. Data jej śmierci nie jest znana. Młodsza córka Agnieszki Firlejowej — Krystyna, wstąpiła do zakonu brygidek w Lublinie, gdzie odbywała nowicjat w 1616 r. Zmarła w roku 1648⁹.

Drugą córką Andrzeja Tęczyńskiego i Zofii z Dembowskich była Katarzyna. Urodziła się 29 stycznia 1581. W styczniu 1600 r. poślubiła wojewodę lubelskiego Marka Sobieskiego herbu Janina (zm. 10 listopada 1605). Po wczesnym owdowieniu nie wyszła ponownie za mąż. Była matką młodszego syna Marka Sobieskiego — Jana (ok. 1600–1627). Nieprawdziwe jest więc twierdzenie Henryka Gmiterka, że Jan był najmłodszym dzieckiem pierwszej żony wojewody lubelskiego — Jadwigi ze Snopkowskich¹⁰. Katarzyna z Tęczyńskich Sobieska przeżyła swojego męża, syna i pasierba. Zmarła 6 grudnia 1648¹¹. Niezgodne z prawdą jest także pojawiające się w literaturze przedmiotu stwierdzenie, że Katarzyna wniosła swojemu mężowi „bogate” dobra Błudów na Wołyniu. Na majątności tej wdowa po Marku Sobieskim miała bowiem jedynie zapis dożywocia, a jako dziedzic Błudowa występował jej pasierb — Jakub Sobieski, ojciec przyszłego króla Jana III¹². 30 stycznia 1640 Kata-

⁷ URBAN 1979, s. 422; AGAD, MK nr 185, k. 397v–398v (nadanie wybraniectwa w Przybysławicach); k. 486v–487v (Krzysztof Ossoliński występuje jako dzierzawca przybysławicki); CHŁAPOWSKI 1984, s. 215 (tu błędna informacja, że Wolbrom po śmierci Jana Firleja otrzymała jego bratanica — Elżbieta, żona Krzysztofa Ossolińskiego).

⁸ LEPSZY 1948–1958, s. 18; KURTYKA 1999, s. 209 (tu błędna informacja, że obie córki A. Firlejowej zostały benedyktyнками w Chełmie).

⁹ BORKOWSKA 2002, s. 268.

¹⁰ Cf. GMITEREK 1999–2000, s. 504. Informację o tym, że młodszy syn wojewody lubelskiego był synem Katarzyny Tęczyńskiej podają m.in.: DWORZACZEK 1959, tabl. 148; TRAWICKA 1977, s. 9; DŁUGOSZ 1991, s. 12. Znajduje to potwierdzenie w księgach sądu ziemskiego lubelskiego z 1616 r., gdzie Katarzyna z Tęczyńskich występuje jako matka Jana Baptysty Sobieskiego. Vide APL, LZS, nr 60, k. 26r–26v, 177.

¹¹ URBAN 1991, s. 94; KORZON 1898, s. 574; KURTYKA 1999, s. 211–212; GMITEREK 1999–2000, s. 504. Dodajmy w tym miejscu, że data śmierci Katarzyny z Tęczyńskich Sobieskiej była dotąd nieznaną. Pojawia się ona jednak w aktach procesu o spadek po niej, który wdowie po Jakubie Sobieskim, Teofili z Daniłowiczów, wytoczyły jej bratanice — Zofia Daniłowiczowa i Izabela Opalińska. Vide APL, LGR, nr 77, k. 633r, 725v.

¹² TRAWICKA 1977, s. 9; TRAWICKA 2007, s. 41; GMITEREK 1999–2000, s. 504 (we wszystkich tych opracowaniach twierdzenie, że Błudów został wniesiony do domu Sobieskich przez Katarzynę z Tęczyńskich); KORZON 1898, s. 19 (tu wyciąg z akt grodu włodzimierskiego z 3 lipca 1640,

rzyna z Tęczyna Sobieska zapisała dzieciom Jakuba, wówczas wojewody bełskiego, Markowi i Katarzynie, swój posag oraz oprawę (w sumie 40 tys. florenów), które jej zmarły mąż zabezpieczył na ośmiu wsiach w województwie lubelskim i w ziemi chełmskiej. 3 lipca tego roku w grodzie włodzimierskim skwitowała natomiast Jakuba Sobieskiego z dzierżawy Błudowa. Zeznała również, że otrzymała od niego wszystkie należne jej sumy za wyjątkiem 11 tys. florenów, które pożyczyła wojewodzie bełskiemu na „membran, według prawa wołyńskiego sprawiony”¹³. Sądzić wypada, że poczynione w 1640 r. zapisy i rozporządzenia związane były z pogarszającym się stanem zdrowia wojewodziny lubelskiej, która być może już wówczas szykowałą się do rozstania się z tym światem. W rzeczywistości jednak żyła jeszcze do 6 grudnia 1648 r.¹⁴

Izabela była trzecią córką wojewody krakowskiego Andrzeja Tęczyńskiego i Zofii z Dembowskich. Urodziła się ona około 1585 r. Nigdy nie wyszła za mąż, a życie spędziła na dewocji przy kościele jezuitów w Lublinie. Pozostawała pod opieką braci. Ostatni z nich — Jan Magnus, porządkując swoje sprawy doczesne, 23 czerwca 1637 r. ustanowił dla niej nowych opiekunów w osobach siostry, wojewodziny krakowskiej Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej oraz kanclerza wielkiego koronnego Tomasza Zamoyskiego. Izabela Tęczyńska zmarła w Lublinie w 1645 r. i została pochowana w tamtejszym kościele jezuitów. W cytowanej przez Kaspra Niesieckiego inskrypcji nagrobnej odnotowano, że przeżyła 60 lat¹⁵.

Czwartą i najmłodszą córką wojewody krakowskiego Andrzeja i Zofii z Dembowskich Tęczyńskich była Zofia. Data jej urodzenia nie jest znana, ale musiała urodzić się w 1586 lub 1587 r. Przed rokiem 1609 została wydana za mąż za Jana Gostomskiego herbu Nałęcz (zm. 12 marca 1623), z czasem wojewodę kaliskiego. Miała z nim jednego syna Franciszka Hieronima, urodzonego ok. 1610 r. Zofia z Tęczyna Gostomska zmarła w 1620 r. i została pochowana w kościele jezuitów w Warszawie. Jej syn, niepełnoletni jeszcze w 1627 r., ożenił się w roku 1636 z Marianną Gembicką, córką Stefana (zm. 1653), wówczas kasztelana rogozińskiego (od 1639 r. wojewody łęczyckiego). W październiku 1639 r. Franciszek Hieronim Gostomski uzyskał potwierdzenie swoich praw do dzierżawy sannickiej, zajętej bezprawnie przez starostę drohickiego Marcina z Obór Leśniowolskiego, brata zmarłej właśnie dożywotniczki tych dóbr Anny, wdowy po stryju Gostom-

(na który notabene powołuje się w swoich pracach Z. Trawicka), zawierający jednoznaczne sformułowanie, że Katarzyna z Tęczyńskich jest panią dożywotnią na Błudowie). Dodajmy w tym miejscu, że dobra błudowskie w powiecie łuckim, dziedzictwo Jakuba Sobieskiego, składały się z trzech wsi (Błudów, Bubnów, Pustomyty) i w 1629 r. liczyły 302 dymy. Cf. BARANOWYCZ 1930, s. 59.

¹³ TRAWICKA 1977, s. 9; TRAWICKA 2007, s. 41; KORZON 1898, s. 19.

¹⁴ W literaturze przedmiotu podawano do tej pory rok 1650 jako przybliżoną datę śmierci Katarzyny z Tęczyńskich Sobieskiej. Tak m.in.: DWORZACZEK 1959, tabl. 148; GMITEREK 1999–2000, s. 504.

¹⁵ KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242–243; KURTYKA 1999, s. 212; NIESIECKI, *Herbarz*, s. 65–66; ANK, CCI nr 245, s. 900–901 (ustanowienie opieki dla siostry Izabeli przez Jana Magnusa Tęczyńskiego).

skiego — Zygmuncie Ferdynandzie. W grudniu 1640 r. uzyskał wraz z żoną od swojej ciotki, wojewodziny krakowskiej Agnieszki z Tęczyna Firlejowej, cesję dzierżawy wolbromskiej, której ostatecznie nie zdołał jednak objąć w posiadanie. Pod koniec życia otrzymał urząd podkomorzego czerskiego. Zmarł bezpotomnie najpewniej ok. 1647 r. Wdowa po nim dwukrotnie jeszcze wychodziła za mąż. Najpierw za Jana Odrzywolskiego, kasztelana czernihowskiego, następnie zaś za Zbigniewa Ossolińskiego, kasztelana czerskiego¹⁶.

Najstarszym synem Andrzeja i Zofii z Dembowskich Tęczyńskich był Gabriel, urodzony 23 lutego 1575 koło Kraśnika. W maju 1593 r. uzyskał nadanie dzierżawy Uściczko w województwie ruskim, którą trzymał poprzednio jego ojciec. Przed 12 stycznia 1601 otrzymał on urząd miecznika koronnego. 30 kwietnia 1606 został wojewodą lubelskim. Urząd ten piastował do końca życia. Zmarł przed 28 września 1617 i 30 stycznia 1618 został pochowany staraniem najmłodszego brata Jana Magnusa w kościele dominikańskim św. Trójcy w Krakowie¹⁷. W wyniku działu dóbr przeprowadzonego z braćmi 12 stycznia 1601 w Lublinie otrzymał miasto Końskowolę z dwudziestu jeden wsiami w województwie i powiecie lubelskim, miasto Krasiejów z pięcioma wsiami w województwie ruskim, powiatach halickim i kołomyjskim oraz dwór Pod Topory w Krakowie. Starał się bez powodzenia o rękę Eleonory, starszej córki bardzo bogatego kasztelana krakowskiego Janusza Ostrogskiego. Ostatecznie bowiem panna została wydana za Hieronima Jazłowieckiego, z czasem wojewodę podolskiego¹⁸. W 1602 r. Tęczyński poślubił jednak równie posażną księżniczkę, gdyż jego żoną została Barbara Zbaraska (ok. 1582–1602), córka kniazia Stefana (zm. 1585), wojewody trockiego, i Doroty Firlejówny (zm. 1591), kasztelanki lubelskiej. Wraz z ręką Barbary przejął w zarząd ogromne latyfundium jej ojca. Do

¹⁶ Zofia była bez wątpienia najmłodszą córką wojewody krakowskiego Andrzeja. W akcie skwitowania Stanisława Żółkiewskiego z sum zapisanych Tęczyńskim na starostwie hrubieszowskim została bowiem wymieniona na ostatnim miejscu wśród dzieci wojewody, vide AGAD, MK 135, k. 515v–517. Cf.: BONIECKI, VI, s. 347; DWORZACZEK 1959–1960, s. 366–367; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 212; NIESIECKI, s. 65 (tu informacja o tym, że Zofia Gostomska została pochowana w warszawskim kościele jezuitów); AGAD, MK nr 176, k. 15v–16r (Zygmunt III „dodaje” lat niepełnoletniemu F.H. Gostomskiemu); TEMBERSKI 1636; AGAD, MK nr 187, s. 58–60 (potwierdzenie praw F.H. Gostomskiego do dzierżawy sannickiej); MK nr 186, k. 237r–238r (cesja na jego rzecz dzierżawy wolbromskiej); OPALIŃSKI 2007, s. 285 (tu informacja, że F.H. Gostomski, którego autor nazywa Hieronimem Ferdynandem sprawował urząd podkomorzego czerskiego prawdopodobnie w latach 1644–1647); MAJEWSKI 1978, s. 564.

¹⁷ KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242; URBAN 1991, s. 93; AGAD, MK nr 133, k. 546r–547v (nadanie dzierżawy Uściczko G. Tęczyńskiemu); OSSOLIŃSKI 1983, s. 36, 101; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 206–207 (tu m.in. błędna informacja, że G. Tęczyński był w latach 1606–1608 kasztelanem lubelskim); UrzWojLub, nr 375; AGAD, MK nr 161, k. 168r–169r (konsens królewski na wykupienie Uściczka z rąk spadkobierców Gabriela przez jego brata, Jana Magnusa Tęczyńskiego wydany w Warszawie 28 września 1617).

¹⁸ Cf.: ANK, CCI nr 172, s. 1511; SOKOŁOWSKI 1997, s. 99; CHYNCZEWSKA-HENNEL 1979, s. 485.

ślubu doszło prawdopodobnie w pierwszym kwartale 1602 r., gdyż 29 kwietnia tego roku do ksiąg Trybunału Koronnego w Lublinie wpisano akt zrzeczenia się opieki nad wojewodzianką trocką przez Janusza Zbaraskiego, wojewodę braclawskiego, i przez Piotra Zbaraskiego. Tego samego dnia obaj opiekunowie przekazali w ręce małżonków Tęczyńskich wszystkie dobra po Stefanie Zbaraskim — miasto Międzyrzec z przyległościami w województwie brzesko-litewskim, miasto Mołodeczno z przyległościami w województwie mińskim, miasto Ożohowce i dwór Bieloworka w województwie wołyńskim, dobra Kupiel w województwie podolskim, dwór Stoka w województwie bełskim oraz 22 inne klucze dóbr położonych w Wielkim Księstwie Litewskim¹⁹. Szczęście małżeńskie Gabriela i Barbary Tęczyńskich nie trwało jednak długo. Młoda żona miecznika koronnego zmarła bowiem już w 1602 r. Żyła jeszcze 30 września tego roku, kiedy to jej mąż pisał z Międzyrzeca do swojej siostry, Katarzyny z Tęczyńskich Sobieskiej. Barbara załączyła bowiem pozdrowienia dla szwagra i szwagierki. W przywołanym tu liście znalazła się jednak wzmianka, że Gabriel zamierza właśnie wyjechać z Międzyrzeca, ale niepokoi go choroba żony²⁰. Niepokój był jak najbardziej uzasadniony. Już 12 października 1602 miecznikowa koronna pożegnała się bowiem z tym światem. Przed śmiercią zdążyła jednak zapisać mężowi dobra międzyrzeckie²¹.

Niespełna rok po śmierci pierwszej żony Tęczyński ożenił się ponownie. 19 sierpnia 1603 poślubił w Nieświeżu Elżbietę Radziwiłłównę (1585–1618), córkę Mikołaja Krzysztofa „Sierotki” (1549–1616), wojewody wileńskiego (od marca 1604 r.), i Eufemii Wiśniowieckiej (zm. 1596), wojewodzianki wołyńskiej, która wniosła mu 50 tys. florenów posagu i bogatą wyprawę. W 1616 r. Gabriel Tęczyński zapisał w całości dobra międzyrzeckie bratu Janowi Magnusowi z zastrzeżeniem dożywocia dla żony. W tym czasie, nie licząc kilku wsi na Pokuciu i trzech wiosek w województwie lubelskim (Sowokłęski z przyległościami), był to już jego jedyny, ale za to bardzo rozległy, alodialny majątek ziemski w Koronie, gdyż dobra końskowolskie przeszły tymczasem w posiadanie posesorów zastawnych. Od nich wykupił je ostatecznie koniuszy koronny Krzysztof Zbaraski (1579–1627), który uczynił z Końskowoli swoją główną rezydencję²². Wiosną 1617 r., po śmierci Anny, pogro-

¹⁹ DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 207; ŻD XXI, s. 434–435; ANUSIK 2003, s. 244–245; ANUSIK 2011b, s. 203–204.

²⁰ Gabriel Tęczyński do Katarzyny z Tęczyńskich Sobieskiej, Międzyrzec 30 września 1602, MNK VIII-rkps 871/19.

²¹ Barbara ze Zbaraskich Tęczyńska przekazała mężowi włość międzyrzecką aktem darowizny, co w konsekwencji umożliwiło Gabrielowi Tęczyńskiemu, a następnie również i jego spadkobiercom, utrzymanie się w posiadaniu tych dóbr. W sporządzonym krótko przed śmiercią testamentie zapisała natomiast wojewodzie lubelskiemu 300 tys. kop groszy litewskich (750 tys. złp) na swoich dobrach w Wielkim Księstwie Litewskim, dożywocie na wszystkich majątkach, jak również należące do niej ruchomości (cf. FILIPCZAK-KOCUR 2010, s. 221–222).

²² SAJKOWSKI 1981, s. 54–57; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 207; LULEWICZ 1987, s. 359; ANUSIK 2011b, s. 205. Dodajmy w tym miejscu, że miasto Końskowolę z kilkoma wsiami zastawił Gabriel Tęczyński w 1609 r. swojej bratowej, Katarzynie z Leszna, żonie Andrzeja.

bowej córki średniego z braci Tęczyńskich — Andrzeja, Gabriel i Jan Magnus odziedziczyli pozostałe po niej dobra ziemskie. Kilka miesięcy później Gabriel zmarł. Elżbieta z Radziwiłłów przeżyła męża. W stanie wdowim nie pozostała jednak zbyt długo. W pierwszym półroczu 1618 r. została bowiem żoną Krzysztofa Kiszki (zm. 1646), z czasem wojewody witebskiego. Małżonkowie, zgodnie ze zwyczajem epoki, zeznali zapis wzajemnego dożywocia na wszystkich swoich dobrach nieruchomościach i ruchomych. Elżbieta z Radziwiłłów *primo voto* Tęczyńska, *secundo voto* Kiszkowa zmarła jednak już 30 listopada tego samego roku. Wdowiec, opierając swoje roszczenia na dokonanym przez Elżbietę zapisie dożywocia, objął w posiadanie Międzyrzec z wszystkimi przyległościami. Rychło jednak został z niego usunięty przez Jana Magnusa Tęczyńskiego, który dokonał zbrojnego zajazdu włości międzyrzeckiej i nie ustąpił z niej aż do swojej śmierci²³.

O ile kwestia obu małżeństw Gabriela Tęczyńskiego została dobrze objaśniona w literaturze przedmiotu, o tyle sprawa pozostawionego przez niego potomstwa została gruntownie zagmatwana. Adam Boniecki, Włodzimierz Dworzaczek i Janusz Kurtyka przypisali mu bowiem córkę Teofilę (zm. 1635), wydaną jakoby przed 1617 r. za Aleksandra Kopcia herbu Kroje (zm. 1651), z czasem kasztelana brzesko-litewskiego. Dwaj ostatni badacze twierdzili również, że Teofila była córką Barbary Zbaraskiej. Przyznać muszę, że przed kilku laty sam podzielałem ten pogląd²⁴. Tymczasem okazuje się, że Teofila z Tęczyna wcale nie była córką Gabriela Tęczyńskiego. Co więcej, nie pochodziła nawet z rodu Tęczyńskich. Koronnym dowodem na to jest ogłoszone drukiem kazanie Modesta Pierzakowicza wygłoszone na jej pogrzebie w Opolu 13 lutego 1635. Wynika z niego niezbicie, że Teofila z Tęczyna Kopciowa była córką innego wojewody lubelskiego, Piotra Aleksandra Tarły (pochodzącego z tej linii rodu Tarłów, która konsekwentnie pisała się nie ze Szczekarzewic, a właśnie z Tęczyna) i jego pierwszej żony, Zofii z Działyńskich, wojewodzianki chełmińskiej²⁵.

Włostowice i kilka innych wsi sprzedał w tym samym roku z prawem odkupu szwagrowi, Janowi Gostomskiemu. Kolejnych kilka wsi z włości końskowolskiej (Osiny i trzy inne wioski) zastawił natomiast w 1612 r. stolnikowi gostyńskiemu Feliksowi Gorzewskiemu. Jeszcze za życia Gabriela (w 1616 r.) zastaw na Końskowoli i Włostowicach, wraz z kilkoma wsiami, które pozostawały jeszcze do tej pory w rękach wojewody lubelskiego przejął Krzysztof Zbaraski. Osiny i pozostałe wioski Zbaraski wykupił jednak od spadkobierców Gorzewskiego dopiero w 1626 r. Skupiwszy w swoim ręku cały klucz końskowolski, książę koniuszy trzymał te dobra jako posesor zastawny. Vide: ANK, CCI nr 245, s. 1107–1110; APL, LGR, nr 39, k. 390–391, nr 42, k. 119–119v, nr 46, k. 578–579, 671–672.

²³ SAJKOWSKI 1981, s. 71–73; OSSOLIŃSKI 1983, s. 115–117; KURTYKA 1999, s. 207; WASILEWSKI 1966–1967, s. 510; ANUSIK 2011b, s. 207–208.

²⁴ BONIECKI 1907, s. 115; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 207, 212–213; ANUSIK 2011b, s. 205–206.

²⁵ PIERZAKOWICZ 1635, s. [12]. Prawidłowo zidentyfikował Teofilę również M. Lubczyński, autor biogramu jej prawdziwego ojca. Cf. LUBCZYŃSKI 2018–2019, s. 313 (tu informacja, że Teofila z Tarłów została wydana za Aleksandra Kopcia dopiero w 1633 r.). Wezwań te same ustalenia zamie-

Nie ulega natomiast żadnej wątpliwości, że Gabriel Tęczyński był ojcem Zofii. W. Dworzaczek uznał, że pochodziła ona z drugiego małżeństwa swego ojca. Pogląd ten zakwestionował jednak J. Kurtyka, który stwierdził, że ze względu na prawa do Międzyrzecza musiała być ona córką Gabriela i Barbary Zbaraskiej. Ponieważ zaś małżeństwo to było wyjątkowo krótkotrwałe, założył, że Zofia Tęczyńska była bliźniaczą siostrą Teofili. Wywód J. Kurtyki wydawał się na tyle przekonujący, że sam do niedawna także byłem tego samego zdania²⁶. Dziś jednak muszę przyznać się do pomyłki. Istnieją bowiem przynajmniej trzy przekazy źródłowe potwierdzające, że Zofia Tęczyńska była córką Gabriela i jego drugiej żony, Elżbiety z Radziwiłłów. Najważniejszy z nich, to zapiska kanclerza wielkiego litewskiego Albrychta Stanisława Radziwiłła, który w swoim „Memoriale” odnotował, że na wieść o śmierci Jana Magnusa Tęczyńskiego, zmarłego w lipcu 1637 r., marszałek nadworny litewski Aleksander Ludwik Radziwiłł, wuj i naturalny opiekun wojewodzianki lubelskiej Zofii Tęczyńskiej, dokonał zajazdu dóbr międzyrzeckich i trzymał ten majątek w swoich rękach aż do chwili zamążpójścia jego siostrzenicy²⁷. O rodzicach Zofii z Tęczyzna (myląc zresztą ich imiona) wspomniał także Jan Cynerski Rachtamowicz w panegiryku ogłoszonym z okazji jej ślubu z podskarbinem wielkim koronnym Janem Mikołajem Daniłowiczem²⁸. Przodków Zofii z domu Tęczyńskich i Radziwiłłów słał także inny panegirysta — Marcin Hińcza²⁹. Sprawa jest zatem ostatecznie rozstrzygnięta. Zofia Tęczyńska ponad wszelką wątpliwość była córką wojewody lubelskiego Gabriela i jego drugiej żony, Elżbiety z Radziwiłłów.

Wyjaśnienie filiacji Zofii Tęczyńskiej oznacza jedno — pierwsza żona jej ojca, Barbara Zbaraska zmarła bezpotomnie. To zupełnie zmienia perspektywę oceny finansowych poczynań Gabriela Tęczyńskiego. Przed kilkoma laty napisałem, że poprzez swoją fatalną gospodarkę utracił on ogromną większość dóbr wniesionych mu przez wojewodziankę trocką³⁰. W rzeczywistości jednak sprawa wyglądała inaczej. Po bezpotomnej śmierci Barbary do dóbr należących niegdyś do Stefana Zbaraskiego swoje pretensje zgłosili bowiem potomkowie jego braci — Mikołaja, Jerzego i Władysława. Wytoczyli oni szereg procesów wojewodzie lubelskiemu, usiłując przejąć zapisane mu przez żonę w dożywocie majątki. Z całą pewnością możemy stwierdzić, że Gabriel Tęczyński zawarł ugodę z książętami Zbaraskimi. Nie wiemy niestety, czy stało się to jeszcze za życia wojewody bra-

ściła w swoim artykule A. Filipczak-Kocur. Nie zakwestionowała ona jednak na tej podstawie istnienia Teofili Tęczyńskiej. Zaakceptowała również twierdzenie J. Kurtyki, że Barbara Zbaraska była matką dwóch bliźniaczych córek Gabriela Tęczyńskiego (cf. FILIPCZAK-KOCUR 2010, s. 222).

²⁶ DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KURTYKA 1999, s. 207, 213; ANUSIK 2011b, s. 206, 208–209.

²⁷ RADZIWIŁŁ *Memoriale*, t. II, s. 249–250.

²⁸ CYNERSKI 1638, s. [13]–[15].

²⁹ HIŃCZA 1638, s. [20]–[21].

³⁰ ANUSIK 2011b, s. 205.

clawskiego Janusza (zm. 1608), czy też dopiero po jego śmierci. W każdym razie, wojewoda Janusz lub też jego synowie, Jerzy i Krzysztof Zbarascy, w zamian za zrzeczenie się pretensji do litewskich dóbr po Barbarze (oraz zapewne wypłacenie stosownej rekompensaty finansowej), otrzymali od wojewody lubelskiego włość nowozbaraską na Wołyniu i Podolu (z Ożohowcami, Białozorką i miasteczkiem Kupiel)³¹. O dobra litewskie Barbary Zbaraskiej Gabriel Tęczyński procesował się niemal do końca życia. Dopiero 26 kwietnia 1617 Trybunał Główny Litewski przyznał sporne majątki spadkobiercom wojewodzianki trockiej, pod warunkiem jednak, że wypłacą oni Gabrielowi Tęczyńskiemu należną mu sumę 300 tys. kop groszy litewskich. Nie wchodząc w dalsze szczegóły, dodajmy tylko, że tuż przed śmiercią wojewoda lubelski scedował swoje prawa do całej tej sumy, jak również do wszystkich dóbr po księżniczce Barbarze jej ojczymowi, kanclerzowi litewskiemu Lwu Sapieże³². Wspomnijmy wreszcie na koniec, że w 1627 r., już po śmierci koniuszego koronnego Krzysztofa, kasztelan krakowski Jerzy Zbaraski, nie zważając na treść ugody zawartej z Gabrielem Tęczyńskim, darował Dadźbogowi Kierle, zasłużonemu klientowi i słudze swojego brata, dobra Mołodeczno, Białynicze, Ciecierzyn, Paczków, Olany i inne, które przypadły mu w udziale drogą naturalnej sukcesji po Barbarze ze Zbaraskich, żonie Gabriela Tęczyńskiego, wojewody lubelskiego³³.

Zanim przejdziemy do omówienia losów Zofii Tęczyńskiej, warto wspomnieć, że Gabriel Tęczyński miał również dwóch synów. Obaj pochodzili z jego drugiego małżeństwa. Starszy z nich — Krzysztof, przyszedł na świat w sierpniu 1604 r. Młodszy — Jan, urodził się zapewne mniej więcej rok później. Wzmianki o starszym z synów Elżbiety z Radziwiłłów Tęczyńskiej pojawiały się często w jej listach do ojca, wojewody wileńskiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki”. Pozdrowień od Krzysia dla dostojnego dziadka zabrakło dopiero w liście pisanym przez jego matkę 10 grudnia 1613. Oznacza to, że musiał on umrzeć przed tą datą. O Janie wspomniała natomiast Elżbieta tylko raz. W liście pisanym z Międzyrzecza w 1609 r. informowała ojca, że jej mąż wyjechał do Częstochowy, zabierając ze sobą małego Jasia. Być może to właśnie młodszego z synów wojewody lubelskiego dotyczy też wzmianka źródłowa związana z działalnością publiczną Gabriela Tęczyńskiego, który swoją nieobecność na sejmie 1611 r. usprawiedliwił niespodziewaną śmier-

³¹ ANUSIK 2009, s. 49; ANUSIK 2011a, s. 525; FILIPCZAK-KOCUR 2010, s. 223–224.

³² FILIPCZAK-KOCUR 2010, s. 223.

³³ ANK, CCI nr 227, s. 1161–1165. Trudno powiedzieć, czym kierował się kasztelan krakowski, darując Kierle prawa do majątności, z których Zbarascy zrezygnowali na rzecz Gabriela Tęczyńskiego. Sam obdarowany nie wystąpił też z żadnymi roszczeniami wobec Lwa Sapiehy. Niemniej w 1635 r. swoje domniemane prawa do Mołodeczna, Ciecierzyna, Białynicz i Horodyszczusa usiłował odprzedać synowi Lwa, Kazimierzowi Leonowi Sapieże, syn niezującego już Dadźboga Kierły, Gabriel (cf. RA-CHUBA 1994, s. 35). Więcej na temat tej sprawy vide FILIPCZAK-KOCUR 2010, s. 225–227.

cią syna „jedynaka”. W każdym razie obaj synowie Gabriela Tęczyńskiego zmarli w dzieciństwie. Żaden z nich nie dożył 10 roku życia³⁴.

Jedynym dzieckiem, które przeżyło ojca była więc córka Zofia. Nie znamy daty jej urodzenia. Jak można przypuszczać, przyszła na świat nie wcześniej niż w 1606 r. i nie później niż na początku 1612 r. W swoim testamencie, zredagowanym 1 marca 1612, Mikołaj Krzysztof Radziwiłł „Sierotka” wspomniał bowiem o wnukach, dzieciach córki Elżbiety, co wobec śmierci w 1611 r. jednego z jej braci musiało oznaczać, że Zofia była już wówczas na świecie. To o niej właśnie pisał w swoim pamiętniku wojewoda sandomierski Zbigniew Ossoliński, który 30 stycznia 1618 uczestniczył w Krakowie w pogrzebie jej ojca: „Dziewczyna tylko po wojewodzie lubelskim została *dote exhereditata*”³⁵. Rzeczywiście wyglądało na to, że jedyna córka Gabriela Tęczyńskiego została przez niego wydziedziczona. Przekazanie praw do Międzyrzecza bratu Janowi Magnusowi i zastawienie dóbr końskowolskich Krzysztofowi Zbaraskiemu oznaczać mogło, że Zofia nigdy nie obejmie w posiadanie żadnego z głównych ojcowskich majątków. W gruncie rzeczy jednak jej sytuacja wcale nie wyglądała najgorzej. Nikt nie zakwestionował bowiem jej prawa do połowy dóbr ziemskich po zmarłych niedawno dzieciach Andrzeja Tęczyńskiego. Ponadto wiadomo było, że w prawie koronnym obowiązuje zasada beztestamentowego dziedziczenia dóbr ziemskich. Również w II i III Statucie Litewskim ograniczono możliwość testamentowego rozporządzenia nieruchomością jedynie do majątków nabytych przez testatora. Co prawda, Gabriel Tęczyński nie przekazał bratu praw do Międzyrzecza w testamencie, niemniej nie dał mu nigdy faktycznej intromisji w dobra. To zaś mogło stanowić podstawę prawną do obalenia całego zapisu dokonanego w 1616 r. przez wojewodę lubelskiego. Zdawał sobie z tego doskonale sprawę Jan Magnus Tęczyński, który został opiekunem bratanicy. Dlatego też, chcąc zatrzymać należne Zofii majątki w rodzinie, planował wydać ją za mąż za jednego ze swoich trzech synów. W tym celu podjął nawet podobno starania o uzyskanie w Rzymie stosownej dyspensy³⁶. Wszyscy młodzi Tęczyńscy zmarli jednak jeszcze za życia ojca. Pomimo to Jan Magnus nadal opóźniał zamęcie bratanicy. 23 czerwca 1637 powołał do opieki nad nią, niezamężną siostrą Izabelą oraz własną żoną i córką wojewodzinę krakowską Agnieszkę z Tęczyńskich Firlejową i kanclerza wielkiego koronnego Tomasza Zamoyskiego³⁷. Jan Magnus Tęczyński zmarł 17 lipca 1637³⁸. Jak już wspomniano, na wieść o jego śmierci wuj Zofii, Aleksander Ludwik Radziwiłł, zajął dobra międzyrzeckie. On także przejął opiekę nad sio-

³⁴ Omówienie przywołanej tu korespondencji Elżbiety Tęczyńskiej z ojcem cf. SAJKOWSKI 1981, s. 61–66. Cf.: też BYLIŃSKI 2016, s. 104; ANUSIK 2011b, s. 205.

³⁵ OSSOLIŃSKI 1983, s. 101.

³⁶ RADZIWIŁŁ, *Memoriale*, II, s. 249–250; KURTYKA 1999, s. 207; ANUSIK 2011b, s. 209.

³⁷ ANK, CCI nr 245, s. 900–901 (ustanowienie opieki nad żoną, córką, bratanicą i niezamężną siostrą przez Jana Magnusa Tęczyńskiego).

³⁸ UrzWojKraK, nr 413; KURTYKA 1999, s. 210.

strzenicą. Zgodnie z przepisami prawa Jan Magnus Tęczyński, będąc tylko opiekunem Zofii, nie mógł bowiem wyznaczyć jej nowych opiekunów.

Na początku 1638 r. Zofia Tęczyńska wyszła za mąż za podskarbiego wielkiego koronnego Jana Mikołaja Daniłowicza (ok. 1602–1650). 20 lutego tego roku w grodzie krakowskim małżonkowie zeznali zapis wzajemnego dożywocia na wszystkich dobrach ruchomych i nieruchomościach³⁹. Wkrótce po ślubie przejęli też od Aleksandra Ludwika Radziwiłła dobra międzyrzeckie. 29 marca 1638 podskarbi Daniłowicz uzyskał dla Zofii *ius communicativum* na starostwach ratneńskim i błońskim, a 30 maja tego roku król wyraził zgodę na objęcie dożywociem Zofii z Tęczyna Daniłowiczowej również pięciu wsi królewskich w województwie ruskim⁴⁰. W 1640 r. małżonkowie weszli w posiadanie Końskowoli⁴¹. W tym czasie Daniłowiczowie prowadzili już zaciekle spory majątkowe z córką Jana Magnusa Tęczyńskiego Izabelą i jej mężem (od 28 listopada 1639) Łukaszem z Bnina Opalińskim, przyszłym marszałkiem nadwornym koronnym. Obie strony zgłaszały pretensje do Międzyrzecza, Końskowoli i Rytwian⁴². W 1644 r. Zofia Daniłowiczowa i Izabela Opalińska objęły też spadek po ciotce — wojewodzynie krakowskiej Agnieszce z Tęczyna Firlejowej⁴³. Ostatecznie Daniłowiczowie utrzymali w swoim ręku Międzyrzec, Końskowolę i połowę klucza rytwiańskiego (po wydzieleniu z niego dóbr łubnickich przyznanych Izabeli z Tęczyna Opalińskiej). 7 stycznia 1650 zmarł mąż Zofii z Tęczyńskich, podskarbi wielki koronny Jan Mikołaj Daniłowicz⁴⁴. Zostawszy wdową, Zofia

³⁹ ANK, CCI nr 246, s. 486–487 (zapis wzajemnego dożywocia Jana Daniłowicza i Zofii Tęczyńskiej). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że twierdzenie W. Hejnosza, jakoby Jan Mikołaj Daniłowicz urodził się ok. 1607 r. jest nieprawdziwe. Cf. HEJNOSZ 1938, s. 415. W rzeczywistości był on bowiem przynajmniej pięć lat starszy. Cf. niżej przyp. 43.

⁴⁰ AGAD, MK nr 185, k. 14r–16r, 84v–86v. Nieprawdziwe jest natomiast twierdzenie J. Kurtyki, że w 1650 r. Zofia uzyskała dożywocie na większości (oprócz dolińskiego) starostw dzierżonych przez jej męża. Cf. KURTYKA 1999, s. 213. Warto bowiem przypomnieć, że Jan Mikołaj Daniłowicz oprócz starostw ratneńskiego, błońskiego i dolińskiego trzymał jeszcze (w różnych okresach swojego życia) chełmskie (grodowe), przemyskie (grodowe), kolskie, samborskie (ekonomia), drohobyckie, czerwonogrodzkie, korsuńskie i czehryńskie. O *ius communicativum* dla żony podskarbi wystarczył się jedynie na Błoniu i Ratnie (cf. CHŁAPOWSKI 2017, s. 227, 271).

⁴¹ SZCZYGIEL 1988, s. 43.

⁴² RADZIWIŁŁ, *Memoriale*, III, s. 23; KURTYKA 1999, s. 213; SZCZYGIEL 1988, s. 43; GRZESZCZUK 1979, s. 94 (tu jednak błędna informacja o dobrach wniesionych Opalińskiemu przez jego żonę).

⁴³ Po śmierci Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej obie siostry stryjeczne przekazały staroście lubelskiemu Zbigniewowi Firlejowi (wnukowi męża ciotki) dobra Rogów w powiecie wiślickim, na których zabezpieczony był jej posag. Każda z nich otrzymała 10 tys. florenów, a więc połowę sumy posagowej wojewodziny krakowskiej. Cf. ANK, CCI nr 259, s. 720–727 (cesja dokonana przez Zofię Daniłowiczową), 1103–1107 (cesja dokonana przez Izabelę Opalińską).

⁴⁴ Datę śmierci podskarbiego podaje RADZIWIŁŁ, *Memoriale*, IV, s. 158. W. Hejnosz pisze błędnie, że J.M. Daniłowicz zmarł w 1649 r. Cf. HEJNOSZ 1938, s. 415. Cf. też KOCHANOWSKI 1650. Tu na s. 13 stwierdzenie, że Daniłowicz rotmistrzował „w lat 18 podczas cecorskiej ekspedycyjnej w kwarcianym wojsku”. Oznacza to, że urodził się on ok. 1602 r. Cf. też ANK, CCI nr 265, s. 28–35 (tu

samodzielnie zarządzała swoim majątkiem. Popadła w dewocję i „fortunę swoją na ubóstwo i cześć Boską wysypała”. Ufundowała klasztor karmelitanek bosych w Lublinie. Zmarła bezpotomnie w grudniu 1654 r. i została pochowana w ufundowanym przez siebie klasztorze⁴⁵. Wszystkie posiadane przez nią dobra przeszły na Izabelę z Tęczyńskich Opalińską.

Andrzej Tęczyński był drugim synem wojewody krakowskiego Andrzeja i Zofii z Dembowskich Tęczyńskich. Urodził się 20 września 1576 w Kraśniku. Już w 1588 r. otrzymał starostwo stryjskie, które w 1602 r. wymienił z Adamem Stadnickim na starostwo horodelskie. To ostatnie scedował w 1612 r. Olbrychtowi Łysakowskiemu. 1 września 1603 otrzymał nominację na drażkową kasztelanę wiślicką. 6 lutego 1612 został kasztelanem bełskim. Zmarł w kwietniu 1613 r. w Warszawie i został pochowany 5 sierpnia tego roku w manierystycznej kaplicy własnej fundacji przy kościele parafialnym w Staszowie⁴⁶. Z działu dóbr z braćmi otrzymał zamek w Rytwianach, miasto Staszów i 33 wsie w województwie sandomierskim, powiatach sandomierskim i wiślickim, Stołpin z ośmioma innymi wsiami w województwie ruskim, powiecie lwowskim, dwie części wsi w województwie i powiecie bełskim, jedną wieś w województwie bełskim, powiecie grabowieckim, Jakubowice z dworem, sześć wsi całych i jedną część wsi w województwie i powiecie lubelskim oraz dwór Malowany w Krakowie⁴⁷. Już w 1600 r. ożenił się z liczącą wówczas zaledwie 12 lat Katarzyną Leszczyńską herbu Wieniawa (1588–1639), córką Jana (zm. 1589), starosty radziejowskiego, i Katarzyny z Opalińskich (zm. ok. 1602), marszałkówny

informacja o wydzieleniu dla Izabeli Opalińskiej klucza lubnickiego i podzieleniu dóbr rytwiańskich pomiędzy obie siostry stryjeczne).

⁴⁵ NIESIECKI 1842, s. 66; KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242, 257; TEMBERSKI 1897, s. 292 (tu stwierdzenie, że Zofia Daniłowiczowa zmarła w końcu grudnia 1654); *Liber mortuorum*, s. 766 (tu informacja, że Zofia Daniłowiczowa zmarła 23 grudnia 1655); KURTYKA 1999, s. 213 (tu również stwierdzenie, że Zofia zmarła 23 grudnia 1655). Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że bardziej wiarygodny jest zapis mówiący o tym, że Zofia Tęczyńska zmarła w grudniu 1654 r. Już w czerwcu 1655 r. odnotowano bowiem rządy Łukasza Opalińskiego w Końskowoli. Trudno wyobrazić sobie, by zapis tej treści mógł pojawić się w księgach tego miasteczka za życia Zofii. Cf. SZCZYGIEŁ 1988, s. 43 (tu także stwierdzenie, że Daniłowiczowa zmarła 16 XII 1654). Jak się wydaje, w rzeczywistości Zofia musiała jednak umrzeć w początkach grudnia 1654 r. Już 18 grudnia 1654 Izabela z Tęczyńskich Opalińska zgłosiła bowiem przed sądem grodzkim lubelskim swoje roszczenie do objęcia spadku po swojej zmarłej siostrze stryjecznej. Vide APL, LGR, nr 82, k. 1347v–1348r.

⁴⁶ 15 kwietnia 1613 Tęczyński sporządził testament. Na opiekunów dzieci, oprócz braci i żony, powołał kasztelana wiślickiego Rafała Leszczyńskiego oraz podkomorzego sandomierskiego Zbigniewa Lanckorońskiego. W osobnym akcie darował folwark i wójtostwo we wsi Andrzejówka (w dobrach staszowskich) swojemu zasłużonemu słudze Piotrowi Młodkowskiemu. Zapisał także 10 tys. florenów na wszystkich swoich dobrach niezamężnej siostrze Izabeli. Vide AGAD, MK 155, k. 255–256v, cf.: URBAN 1991, s. 93; KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242–243; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; OSSOLIŃSKI 1983, s. 56; KURTYKA 1999, s. 208–209; CHŁAPOWSKI 1988, s. 145, 173; UrzWojSand, nr 1214; UrzWojBeł, nr 64 i 829.

⁴⁷ ANK, CCI nr 172, s. 1511–1512; KURTYKA 1999, s. 208.

wielkiej koronnej. Wziął za nią 70 tys. florenów posagu, z czego 9 tys. przeznaczył na spłatę sumy posagowej swojej teściowej. Żonie oprawił 60 tys. florenów posagu i drugie tyle wiana na połowie swoich dóbr. Andrzej Tęczyński miał z Katarzyną Leszczyńską dwoje dzieci. Syna Hiacynta i pogrobową córkę Annę. Oboje zmarli jednak we wczesnym dzieciństwie, przed 14 kwietnia 1617. Wdowa po Andrzeju Tęczyńskim już w 1615 r. wyszła ponownie za mąż za Adama Sędziwoja Czarnkowskiego, wojewodę łęczyckiego i starostę generalnego Wielkopolski⁴⁸.

Jan Magnus Tęczyński był trzecim i najmłodszym synem wojewody krakowskiego Andrzeja i Zofii z Dembowskich. Urodził się 16/17 września 1579 r. w Kraśniku. W latach 1610–1620 pełnił urząd podczaszego królowej. 31 sierpnia 1620 otrzymał nominację na województwo krakowskie. W latach 1608–1617 był starostą płockim. Po bracie Gabrielu przejął w 1617 r. dzierżawę Uściczko, z której zrezygnował na rzecz wojewody braclawskiego Stefana Potockiego w 1631 r. Krótko użytkował również starostwa radoszyckie (1622–1623) i żarnowieckie (1631–1633)⁴⁹. W dziale dóbr z braćmi wziął zamek Tęczyn, miasto Nową Górę i 33 wsie w województwie krakowskim, połowę Strzeszkowic w województwie lubelskim, wsie Przewodów i Budzyń w województwie bełskim oraz dwór Malowany w Krakowie⁵⁰. W 1606 r. ożenił się z Dorotą Mińską herbu Prus III (zm. po 1646), córką Stanisława (zm. 1607), wojewody łęczyckiego, i Urszuli Dembińskiej, kasztelanki krakowskiej. Po śmierci braci próbował scalić w swoim ręku wszystkie dobra rodowe. Jak już wspomniano, po śmierci Elżbiety z Radziwiłłów dokonał zajazdu dóbr międzyrzeckich, usuwając z nich drugiego męża bratowej, Krzysztofa Kiszkę. Pozyskanym w ten sposób kluczem międzyrzeckim dysponował aż do śmierci. Od 1617 r. władał także przejętym po śmierci dzieci brata Andrzeja kluczem rytwiańsko-staszowskim. W latach 1620–1623 Jan Magnus Tęczyński rozliczył się z wdową po kasztelanie bełskim — Katarzyną z Leszczyńskich Czarnkowską. Wypłacił jej bowiem 120 tys. florenów należnych jej z tytułu posagu i wiana, a zabezpieczonych przez Andrzeja Tęczyńskiego na połowie jego dóbr⁵¹. Na początku 1627 r. wojewoda

⁴⁸ TD, Monografie, *Leszczyńscy herbu Wieniawa* (tu jednak błędna informacja, że Andrzej Tęczyński był kasztelanem wojnickim); Zap. Tryb. Piotrk., 172 (Nr. 27), 1615 (dożywocie Czarnkowskich); Grodzkie i ziemskie [dalej: GiZ], Poznań, Rezygnacje, XVII wiek, Część 1, 7834 (Nr. 1412), 1620; 3010 (Nr. 1414), 1623; KURTYKA 1999, s. 208 (tu m.in. informacja, że Andrzej Tęczyński ożenił się z Leszczyńską przed 1612 r., a wdowa po nim poślubiła Adama Sędziwoja Czarnkowskiego ok. 1618 r.).

⁴⁹ URBAN 1991, s. 93–94; KŁODZIŃSKI 1913, szp. 242; DWORZACZEK 1959, tabl. 94; UrzWojKraK, nr 413; OSSOLIŃSKI 1976, s. 89; CHŁAPOWSKI 1988, s. 129, 135, 173; AGAD, MK nr 161, k. 168r–169r; SUMARIUSZ MK, nr 119 (Jan Tęczyński rezygnuje z dzierżawy Uściczko na rzecz Stefana Potockiego i jego żony, Marii z Mohyłów).

⁵⁰ ANK, CCI nr 172, s. 1512–1513; KURTYKA 1999, s. 210.

⁵¹ DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KŁODZIŃSKI 1913, szp. 243; GRUSZECKI 1976, s. 322; TD GZP, Inskrypcje, XVII wiek: 4124 (Nr. 1004), 1620 (Katarzyna z Leszna kasuje zapisy Andrzeja Tęczyńskiego na sumę 100 tys. florenów na połowie jego dóbr), Poznań, Rezygnacje, XVII wiek, Część 1: 7834 (Nr. 1412), 1620 (Katarzyna z Leszna kwituje Jana Tęczyńskiego z 30 tys. florenów oprawy na

krakowski pozyskał wreszcie Końskowolę z przyległościami, spłacając koniuszego koronnego Krzysztofa Zbaraskiego, który trzymał te dobra jedynie prawem zastawnym (*modo obligatorio*) w kwocie 153 tys. florenów. Transakcja ta została przeprowadzona jeszcze za życia księcia Krzysztofa, który szykując się do opuszczenia wykupionego przez wojewodę krakowskiego majątku, zmarł w Końskowoli 6 marca 1627. Co ciekawe, Tęczyński 25 czerwca 1637, a więc trzy tygodnie przed śmiercią, wyzbył się dóbr końskowolskich, odstępując zastaw na tym majątku za 170 tys. florenów siostrze, wojewodzynie krakowskiej Agnieszce z Tęczyńskich Firlejowej⁵². Jan Magnus Tęczyński od 1621 r. kontynuował, zapoczątkowaną aktem fundacyjnym z 1617 r., budowę klasztoru kamedułów w Rytwianach. Wspomagał także siostrę, Agnieszkę Firlejową, w jej działaniach związanych z ufundowaniem klasztoru karmelitów bosych w Czernej. Latem 1637 r. wojewoda krakowski szykował się do planowanej od dawna pielgrzymki do Loreto. Nie zdążył jednak opuścić kraju. Zmarł 17 lipca 1637 i został pochowany w klasztorze kamedułów w Rytwianach⁵³. Był ostatnim męskim potomkiem rodu Tęczyńskich.

Z małżeństwa z Dorotą z Mińskich Jan Magnus Tęczyński miał trzech synów — Gabriela, Krzysztofa i Stanisława oraz córkę Izabelę. Najstarszy z rodzeństwa, Gabriel, urodzony ok. 1607 r., zginął w 1629 r. w pojedynku w Lowanium, gdzie przebywał na studiach. Drugi syn, Krzysztof, urodzony 29 marca 1609, został zabity w lipcu 1632 r. w Gaetcie koło Sermonetty, kiedy to wtargnął do chłopskiej winnicy i wdał się w bójkę z jej właścicielami. Został pochowany w klasztorze kamedułów w Tusculum. Trzeci, najmłodszy z braci Tęczyńskich, Stanisław, urodzony 19 września 1611 zmarł na początku listopada 1634 r. w obozie wojskowym pod Kamieńcem Podolskim, a jego ciało zostało przewiezione do Rytwian i tam pochowane w podziemiach klasztoru kamedułów. Żaden z młodych Tęczyńskich nie zdążył odegrać jakiegokolwiek roli na scenie politycznej⁵⁴.

włości rytwiańskiej), 3010 (Nr. 1414), 1623 (Katarzyna z Leszna kwituje Jana Tęczyńskiego z 90 tys. florenów należnych jej z zapisów pierwszego męża).

⁵² ANK, CCI nr 245, s. 1107–1117 (tu wzmianka o tym, że Jan Tęczyński pozyskał klucz końskowski od Krzysztofa Zbaraskiego. Musiał zatem wykupić Końskowolę jeszcze za życia księcia koniuszego). Dodajmy w tym miejscu, że formalnie rzecz biorąc, wojewoda krakowski scedował siostrze zastaw na tych dobrach. Ponieważ jednak strony roborowały umowę pod zakładem 170 tys. florenów, oznacza to, że Firlejowa spłaciła brata taką właśnie sumą. Jednocześnie Tęczyński zeznał, że jest winien siostrze 70 tys. florenów, które obiecywał spłacić do 24 czerwca roku następnego. Cf.: ibidem, s. 1115–1117; SZCZYGIEL 1988, s. 42; ANUSIK 2011b, s. 208–209 (tu błędnie o okolicznościach pozyskania przez Jana Tęczyńskiego klucza końskowskiego).

⁵³ KŁODZIŃSKI 1913, szp. 253–254, 257–258; KURTYKA 1999, s. 211; ANUSIK 2011b, s. 209–212; ANK, CCI nr 245, s. 883–907; SAJKOWSKI 1973, s. 50–51. Vide także http://www.ratujtenczyn.org.pl/Ktory_Jan_spozycywa_w_kosciele_w_Tenczynku.html (dostęp: styczeń 2021).

⁵⁴ DWORZACZEK 1959, tabl. 94; KŁODZIŃSKI 1913, szp. 244, 253; KURTYKA 1999, s. 214–215; RADZIWIŁŁ, *Memoriale*, II, s. 249–250; SAJKOWSKI 1973, s. 246–251; DŁUGOSZ 1989, s. 167; BARŁOWSKA 2010, s. 62–63; *Miscellanea* 2017, s. 43–44.

Izabela, jedyna córka Jana Magnusa Tęczyńskiego i Doroty z Mińskich, z całą pewnością była najmłodsza z rodzeństwa. Mogła się urodzić najwcześniej w 1612 r. Wnioskując jednak na podstawie daty jej zamążpójścia, z pewnością była kilka lat młodsza. 28 listopada 1639 poślubiła Łukasza z Bnina Opalińskiego, wówczas starostę pobiedzkiego, następnie podkomorzego poznańskiego (1641–1650) i wreszcie marszałka nadwornego koronnego. Wraz z mężem prowadziła spory majątkowe ze swoją siostrą stryjeczną Zofią i jej mężem, podskarbisem wielkim koronnym Janem Mikołajem Daniłowiczem. Ostatecznie objęła w posiadanie dobra krakowskie, klucz łubnicki i połowę klucza rytwiańskiego. Po śmierci Zofii w grudniu 1654 r. odziedziczyła całą fortunę Tęczyńskich. Kontynuowała ojcowską fundację klasztoru kamedułów w Rytwianach. 15 maja 1662 straciła męża. Zmarła w 1667 r. jako ostatnia z Tęczyńskich. Pozostawiła po sobie dwóch synów — Jana i Stanisława, oraz córkę Zofię, żonę przysłego marszałka wielkiego koronnego Stanisława Herakliusza Lubomirskiego⁵⁵.

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE I MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

- AGAD [= Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie], MK [= Metryka Koronna] 133, 135, 155, 161, 176, 185, 186, 187
 ANK [= Archiwum Narodowe w Krakowie], CCI [= Castrensia Cracoviensia Inscriptiones] 172, 227, 241, 245, 246, 259, 265
 APL [= Archiwum Państwowe w Lublinie], LGR [= Lubelskie grodzkie, Relacje] nr 39, 42, 46, 77, 82; LZS [= Lubelskie ziemskie, Sądowe] nr 60
 MNK [= Muzeum Narodowe w Krakowie] VIII-rkps 871/19

ŹRÓDŁA DRUKOWANE I LITERATURA PRZEDMIOTU

- ANUSIK 2003 = Zbigniew Anusik, *Latyfundia panów na Tęczynie. Kilka refleksji w związku z książką Janusza Kurtyki*, „Przegląd Nauk Historycznych”, II, 2003, 2, s. 217–256
 ANUSIK 2009 = Zbigniew Anusik, *Latyfundia ksiąząt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych”, VIII, 2009, 1, s. 17–77
 ANUSIK 2011a = Zbigniew Anusik, *Dobra ziemskie ksiąząt Zbaraskich w XVI i XVII wieku*, w: Zbigniew Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 495–552
 ANUSIK 2011b = Zbigniew Anusik, *Dobra ziemskie Tęczyńskich w XIV–XVII wieku*, w: Zbigniew Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 175–217

⁵⁵ DWORZACZEK 1959, tabl. 94; NIESIECKI 1842, s. 67; KURTYKA 1999, s. 215; GRZESZCZUK 1979, s. 95; TD, Monografie, *Opalińscy herbu Łodzia* (tu jednak błędne informacje o dobrach wniesionych Łukaszowi w posagu przez Izabelę Tęczyńską. Nieprawdziwe jest też stwierdzenie, że przed objęciem podkomorstwa poznańskiego Łukasz Opaliński pełnił urząd podkomorzego kaliskiego). Cf. też ANK. CCI nr 265, s. 28–35 (tu o podziale dóbr w województwie sandomierskim pomiędzy Zofię Daniłowiczową i Izabelę Opalińską).

- BARANOWYCZ 1930 = Ołeksyj Baranowycz, *Zaljudniennja wołynskoho wojewodstwa w perszuj połowyni XVII st.*, Kyjiw 1930
- BARŁOWSKA 2010 = Maria Barłowska, „*Bo przystoi by mężne tak wieziono ciała*”. *Mowy przy wyprowadzaniu ciała rycerza z obozu, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”*, VII, 2010, s. 57–69
- BONIECKI = Adam Boniecki, *Herbarz polski*, t. VI, XI, Warszawa 1903, 1907
- BORKOWSKA 2002 = Małgorzata Borkowska, *Zakonnice pominięte w tablicach Dworzaczka, „Nasza Przeszłość”*, XCVII, 2002, s. 259–302
- BYLIŃSKI 2016 = Janusz Byliński, *Sejm z 1611 roku: w nowym opracowaniu*, Wrocław 2016
- CHŁAPOWSKI 1984 = Krzysztof Chłapowski, *Realizacja reform egzekucji dóbr 1563–1665. Sprawa zastawów małopolskich*, Warszawa 1984
- CHŁAPOWSKI 1988 = Krzysztof Chłapowski, *Starostowie w Małopolsce 1565–1668, w: Społeczeństwo staropolskie*, t. IV, red. Anna Izydorczyk, Andrzej Wyczański, Warszawa 1988, s. 105–178
- CHŁAPOWSKI 2017 = Krzysztof Chłapowski, *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. Materiały źródłowe*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2017
- CHYNCZEWSKA-HENNEL 1979 = Teresa Chynczewska-Hennel, *Ostrogski Janusz, w: Polski słownik biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 481–486
- CYNERSKI 1638 = Jan Cynerski Rachtamowicz, *Thesaurus meritorum. Ad festum Nuptiale Illustrissimi ac Magnifici Dni, D. Ioannis Nicolai a Zurow Daniłowicz, Supremi Thesaurarij Regni, Praemislien. Samborien. Drohobycen. Colsen. Korsunen. Ratinen. etc. etc. Capitanei Et Lectissimae Virginis Sophiae Comitissae a Tęczyn, Illustriss: olim et Mag. Dni, Stanisłai Comitissae a Tęczyn, Palatini Lublinensis uniceae Filiae, Cracoviae 1638*
- DŁUGOSZ 1989 = Józef Długosz, *Jakub Sobieski 1590–1646. Parlamentarzysta, polityk, podróżnik i pamiętnikarz*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*”, 1172, Historia LXXXIII, Wrocław 1989
- DŁUGOSZ 1991 = Józef Długosz, *Wstęp*, w: Jakub Sobieski, *Peregrynacja po Europie i droga do Baden*, oprac. Józef Długosz, Wrocław 1991, s. 5–39
- DWORZACZEK 1959 = Włodzimierz Dworzaczek, *Genealogia*, t. II: *Tablice*, Warszawa 1959
- DWORZACZEK 1959–1969 = Włodzimierz Dworzaczek, *Gostomski Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. VIII, Wrocław 1959–1960, s. 366–367
- FILIPCZAK-KOCUR 2010 = Anna Filipczak-Kocur, *Proces o spadek po księżniczce Barbarze Zbarskiej-Tęczyńskiej*, w: *Vetera novis augere. Studia i prace dedykowane profesorowi Waclawowi Uruszczakowi*, red. Stanisław Grodziski, Dorota Malec, Anna Karabowicz, Marek Stus, Kraków 2010, s. 221–230
- GIL 1977 = Czesław Gil, *Karmelici bosu w Polsce 1605–1655, „Nasza Przeszłość”*, XVIII, 1977, s. 114–125
- GMITEREK 1999–2000 = Henryk Gmiterek, *Sobieski Marek*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 502–504
- GRUSZECKI 1976 = Stefan Gruszecki, *Miński Stanisław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXI, Wrocław 1976, s. 320–322
- GRZESZCZUK 1979 = Stanisław Grzeszczuk, *Opaliński Łukasz*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 93–96

- HEJNOSZ 1938 = Wojciech Hejnosz, *Daniłowicz Jan Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 415–416
- HIŃCZA 1638 = Marcin Hińcza, *Plęsy anyołów Jezusowi narodzonemu, najświętszego Krzyża tance*, Kraków 1636 (właściwie 1638)
- KŁODZIŃSKI 1913 = Kłodziński, *Tęczyńscy. Pogląd na rozwój, zamożność i znaczenie rodu*, „Sprawozdania Komisji do badania Historii Sztuki”, IX, 1913, szp. 243–260
- KOCHANOWSKI 1650 = Andrzej Kochanowski, *Niebieskie planety gornym oddane sphaerom, przy pogrzebie Iaśnie Wielmożnego Iego Mości P. Iana Mikołaja z Zurowa Daniłowicza, podskarbiego wielkiego koronnego, przemyskiego, samborskiego, doleńskiego, drohobyckiego, ratyńskiego, etc. etc. starosty. Przez W. O. Alexandra a Jesu Karmelitę Bossego w Lublinie w kościele panien karmelitanek bossych, od Iasnie Wielmożney I. M. P. Zophiey chrabianki z Teczyzna Daniłowiczowey podskarbiny wielkiej koronney, wespół z Iaśnie Wielmożnym Małżonkiem, pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Panny Przenaświetszey nowo fundowanym*, Kraków 1650
- KORZON 1898 = Tadeusz Korzon, *Dola i niedola Jana Sobieskiego 1629–1674*, t. I, Kraków 1898
- KOWALCZYK 1986 = Jerzy Kowalczyk, *Legenda o pomniku Jana Baptysty Tęczyńskiego i królowny Cecylii w Kraśniku*, „Biuletyn Historii Sztuki”, XLXVII, 1986, 2–4, s. 263–274
- KURTYKA 1997 = Janusz Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997
- KURTYKA 1999 = Janusz Kurtyka, *Latyfundium tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999
- LEPSZY 1948–1958 = Kazimierz Lepszy, *Firlejowa Agnieszka*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. VII, Kraków 1948–1958, s. 17–18
- Liber mortuorum = Liber mortuorum monasterii Strzelnensis ordinis Praemonstratensis*, wyd. Wojciech Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, Lwów 1888, s. 719–767
- LUBCZYŃSKI 2018–2019 = Mariusz Lubczyński, *Tarło Piotr Aleksander (Aleksander Piotr)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. LII, Warszawa–Kraków 2018–2019, s. 311–314
- LULEWICZ 1987 = Henryk Lulewicz, *Radziwiłł Mikołaj Krzysztof zwany Sierotką*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXX, Wrocław 1987, s. 349–361
- MAJEWSKI 1978 = Wiesław Majewski, *Odrzywolski Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 562–564
- Miscellanea 2017 = Miscellanea Lublinensia. Raptularz Zbigniewa Borowskiego z lat 1604–1644. Taksa cen towarów sporządzona przez komisję sejmową w Lublinie w 1628 r.*, oprac. Henryk Gmiterek, Lublin 2017 (*Fontes Lublinenses*, IX)
- NIESIECKI 1842 = Kasper Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. Jan Nepomucen Boborowicz, t. IX, Lipsk 1842
- OPALIŃSKI 2007 = Edward Opaliński, *Rodziny wielkosenatorskie w Wielkopolsce, na Kujawach i na Mazowszu za Zygmunta III. Podstawy kariery*, Warszawa 2007
- OSSOLIŃSKI 1976 = Jerzy Ossoliński, *Pamiętnik*, oprac. Władysław Czapliński, Warszawa 1976
- OSSOLIŃSKI 1983 = Zbigniew Ossoliński, *Pamiętnik*, oprac. Józef Długosz, Warszawa 1983
- PIERZAKOWICZ 1635 = Modest Pierzakowicz, *Gorskość śmierci na pogrzebie Theophili z Tęczyzna Kopciowey wojewodzanki lubelskiej w kościele opolskim wspomniona*, Lublin [1635]

- RACHUBA 1994 = Andrzej Rachuba, *Sapieha Kazimierz Leon*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXV, Warszawa–Kraków 1994, s. 31–37
- RADZIWIŁŁ, *Memoriale* = Albrycht Stanisław Radziwiłł, *Memoriale rerum gestarum in Polonia 1632–1656*, oprac. Adam Przyboś i Roman Żelewski, t. II–IV, Wrocław 1970–1974
- Rejestr 1626* = *Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1626, ziemia łukowska z r. 1620)*, oprac. Jan Kolasa, Kamila Schuster, red. Stefan Ingot, Wrocław 1957
- SAJKOWSKI 1973 = Alojzy Sajkowski, *Włoskie przygody Polaków. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 1973
- SAJKOWSKI 1981 = Alojzy Sajkowski, *Staropolska miłość. Z dawnych listów i pamiętników*, Poznań 1981
- SOKOŁOWSKI 1997 = Wojciech Sokołowski, *Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentarzyści w latach 1574–1605*, Warszawa 1997
- Sumariusz MK* = *Sumariusz Metryki Koronnej*, t. I: *Księga wpisów kancelarii koronnej podkanclerzego Tomasza Zamoyskiego z lat 1628–1635 ze zbiorów sztokholmskiego Riksarkivet sygnatura Skokloster E[nskilda] 8636*, oprac. Wojciech Krawczuk, Kraków 1999
- SZCZYGIEŁ 1988 = Ryszard Szczygieł, *Od lokacji do upadku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, w: *Dzieje Końskowoli*, red. Ryszard Szczygieł, Lublin 1988, s. 35–60
- TD GZP = Biblioteka Kórnicka PAN, Teki Dworzaczka, Grodzkie i ziemskie, Poznań, Inskrypcje, XVII wiek; Poznań Rezygnacje, XVII wiek, Część 1; Zap. Tryb. Piotrk. (http://teki.bkpan.poznan.pl/index_regesty.html) (dostęp: wrzesień 2020)
- TD Monografie = Biblioteka Kórnicka PAN, Teki Dworzaczka, Monografie, *Leszczyński herbu Wieniawa; Opaliński herbu Łódzia* (http://teki.bkpan.poznan.pl/index_monografie.html) (dostęp: wrzesień 2020)
- TEMBERSKI 1636 = Stanisław Temberski, *Epithalamion Abo Godyniec Na Zacne Wesele Ich Mościow Nowych Oblubieńcow Iego Mosci Pana P. Franciszka Hieronima Z Lezeniec Gostomskiego y Iei Mosci Panny P. Marianny Z Gembic Gębickiej*, Kraków 1636
- TEMBERSKI 1897 = *Stanisława Temberskiego roczniki 1647–1656*, wyd. Wiktor Czermak, Kraków 1897 (*Scriptores Rerum Polonicarum*, XVI)
- TRAWICKA 1977 = Zofia Trawicka, *Sprawy gospodarcze Jakuba Sobieskiego*, „Kieleckie Studia Historyczne”, II, 1977, s. 7–30
- TRAWICKA 2007 = Zofia Trawicka, *Jakub Sobieski 1591–1646. Studium z dziejów warstwy magnackiej w Polsce doby Wazów*, Kraków 2007
- URBAN 1979 = Waclaw Urban, *Ossoliński Krzysztof*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV, Wrocław 1979, s. 421–423
- URBAN 1991 = Waclaw Urban, *Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem. Przyczynki źródłowo-biograficzne*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, XLI, 1991, s. 81–100
- UrzWojBeł = *Urzednicy województwa belskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Henryk Gmiterek, Ryszard Szczygieł, red. Antoni Gąsiorowski, Kórnik 1992
- UrzWojKrac = *Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Stanisław Cynarski, Alicja Falniowska-Gradowska, red. Antoni Gąsiorowski, Kórnik 1990

- UrzWojLub = *Urzędnicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Witold Kłaczewski, Waław Urban, red. Antoni Gąsiorowski, Kórnik 1991
- UrzWojSand = *Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Krzysztof Chłapowski, Alicja Falniowska-Grabowska, red. Antoni Gąsiorowski, Kórnik 1993
- WANAT 1981 = Benignus J. Wanat, *Maryjne sanktuarium Karmelitów Bosych w Czernej. Przewodnik*, Kraków 1981
- WASILEWSKI 1966–1967 = Tadeusz Wasilewski, *Kiszka Krzysztof*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XII, Wrocław 1966–1967, s. 510–511
- ŹD XXI = *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. X: *Ziemie Ruskie, Ukraina [Kijów–Braclaw], dział II-gi*, wyd. A. Jabłonowski, Warszawa 1893 (Źródła Dziejowe, XXI)
- http://www.ratujtenczyn.org.pl/Ktory_Jan_spozczywa_w_kosciele_w_Tenczynku.html
(dostęp: styczeń 2021)

The last two generations of the Tęczyński family of the Topór coat of arms. Some corrections and additions concerning the family's genealogy

Research conducted by the author of the article focuses on the representatives of the last two generations of the Tęczyński family of the Topór coat of arms, i.e. children and grandchildren of Andrzej Tęczyński (d. 1588), Voivode of Kraków, and Zofia nee Dembowska (d. 1588), daughter of the Voivode of Belz. The couple had four daughters — Agnieszka (1578–1644), Katarzyna (1581–ca 1640), Izabela (ca 1585–1645) and Zofia (d. 1620), and three sons — Gabriel (1575–1617), Andrzej (1576–1613) and Jan Magnus (1579–1637). In the case of nearly all of them the author adds important details to their biographies or corrects previous findings by other scholars. The most important change concerning the genealogy of the analysed family is the explanation of the family connections of the couple's eldest son — Gabriel, Voivode of Lublin. The author has established that the daughter Teofila attributed to him by some scholars in fact did not belong to the Tęczyński family (she came from the Tęczyn branch of the Tarło family). In addition, the mother of the Voivode of Lublin's only daughter, Zofia, was not his first but second wife, Elżbieta, from the princely family of Radziwiłł. Gabriel's first wife, Barbara, princess of Zbaraż, died heirless a few months after the wedding. Upon her death the huge estates she had brought to her husband (with the exception of Międzyrzec with adjoining property, which she had granted to her husband before she died) returned to the Zbaraski family. The present author also sheds light on most of the questions concerning the financial situation of the last representatives of the Tęczyński family.

